

Konkurenceschopnost: problémy jejího měření a důsledky její rozdílné úrovně mezi zeměmi EU

PhDr. Jiří Malý, Ph.D.

ředitel Institutu evropské integrace, NEWTON College, a. s.

Vědeckopopularizační konference
**Rozdíly v konkurenceschopnosti mezi státy EU –
předpoklady a bariéry jejich překonání**

Brno, 11. dubna 2014

Projekt byl v období 1. 9. 2009 – 31. 8. 2012 spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky, od 1. 9. 2012 do 31. 8. 2017 se projekt nachází ve fázi udržitelnosti.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ



Konkurenceschopnost státu

Hodnocení konkurenceschopnosti států

- provádí se od konce 70. let 20. století, v rostoucím rozsahu pak od 90. let 20. století
- v posledních 20 letech důležitá součást tvorby hospodářských politik národních států i Evropské unie
- v centru pozornosti vlád národních států, orgánů EU i mezinárodních ekonomických institucí
- hodnocení prováděno mezinárodními ekonomickými institucemi
- vyhodnocování sady dílčích kritérií konkurenceschopnosti → sestavování dílčích a souhrnných žebříčků (pořadí) konkurenceschopnosti států
- jednotlivé země usilují o dosažení co nejvyšší konkurenceschopnosti, o co nejlepší umístění v žebříčcích konkurenceschopnosti → vliv na nastavení hospodářských politik států
- faktor ovlivňující hospodářskou politiku národních států i EU

Konkurenceschopnost státu

Hodnocení konkurenceschopnosti států

- EU se věnuje rozdílům v konkurenceschopnosti mezi členskými státy i zvyšování konkurenceschopnosti EU jako celku
- EU vnímá svou konkurenceschopnost jako určující faktor svého postavení v globální ekonomice
- EU vnímá rozdíly v konkurenceschopnosti mezi členskými státy jako limitující faktor efektivního fungování vnitřního trhu i hladkého fungování eurozóny
- proto EU od roku 2000 přijímá strategie konkurenceschopnosti
 - Lisabonská strategie (2000-2010)
 - strategie Evropa 2020 (2010-2020)

Konkurenceschopnost státu

Definice konkurenceschopnosti státu

- neexistuje jediná či společná definice
- mnohdy jsou definice nepřiliš určité či mnohoznačné
- *„Někteří vědci tvrdí, že soutěžit nemají státy, nýbrž podniky. Není pochybnosti o tom, že konkurenceschopné podniky jsou hlavním motorem konkurenceschopnosti země. Ale za posledních dvacet let vzrostla ekonomická odpovědnost vlád – ať již k lepšímu, či horšímu – do té míry, že je prostě nemožné ignorovat vliv, který mají státy na moderní ekonomiky. Státy mění prostředí, v nichž podniky působí, a ovlivňují tak jejich konkurenceschopnost. Významná část konkurenceschopnosti určitých zemí dnes plyne z agresivních incentivních politik, uskutečňovaných s cílem přilákání zahraničních investorů...“*

Stéphane Garelli, ředitel projektu IMD World Competitiveness Yearbook, 2001

Konkurenceschopnost státu

Definice konkurenceschopnosti státu

- *„Každá země se podobá velké korporaci soutěžící na globálním trhu.“*

Bill Clinton, prezident USA, 90. léta 20. století

- *„Konkurenceschopnost je naše schopnost produkovat zboží a služby, které jsou schopny úspěšně projít testem mezinárodní konkurence, přičemž se naši občané budou moci těšit z rostoucí a dlouhodobě udržitelné životní úrovně.“*

Laura D'Andrea Tyson, předsedkyně Rady ekonomických poradců prezidenta USA Billa Clintona, *Who's Bashing Whom*, 1992

- *A Country Is Not a Company*

Paul Krugman, *Harvard Business Review*, 1996

Konkurenceschopnost státu

Definice konkurenceschopnosti státu

Konkurenceschopnost státu je

- schopnost ekonomiky prosadit se na globálním trhu v konkurenci s ostatními ekonomikami
- schopnost státu přitáhnout zahraniční investice
- schopnost státu vytvořit podmínky pro příchod zahraničních, resp. nadnárodních firem do domácí ekonomiky
- schopnost státu vytvořit podmínky pro udržení, resp. zabránění odchodu firem na domácím trhu již působících
- ochota a schopnost státu uplatňovat hospodářské politiky příznivé pro fungování firem a zvyšování technologické náročnosti jejich produkce

Hodnocení konkurenceschopnosti států

Multikriteriální hodnocení konkurenceschopnosti ekonomik

Nejznámější hodnocení konkurenceschopnosti států

- Global Competitiveness Report
 - vydavatel – World Economic Forum (WEF)
 - souhrnný žebříček – Global Competitiveness Index
- IMD World Competitiveness Yearbook
 - vydavatel – International Institute for Management Development (IMD)
 - souhrnný žebříček – World Competitiveness Scoreboard

V čase se zvyšoval počet hodnocených zemí i sledovaných kritérií konkurenceschopnosti

- 1979
 - World Economic Forum ve svém prvním hodnocení konkurenceschopnosti států posuzovalo 16 evropských zemí
- 2013
 - World Economic Forum posuzovalo 148 zemí na základě 112 kritérií

Hodnocení konkurenceschopnosti států

Multikriteriální hodnocení konkurenceschopnosti ekonomik

- národní ekonomiky jsou vyhodnocovány na základě širokého spektra dílčích kritérií konkurenceschopnosti
 - tvrdá kritéria – statistická data za každou sledovanou zemi
 - měkká kritéria – hodnocení sledovaných zemí prostřednictvím výpovědí respondentů
 - ekonomičtí odborníci z univerzit a výzkumných institucí
 - investoři, manažeři a další představitelé podnikatelského sektoru
 - Global Competitiveness Report 2013-2014 – na každou zemi průměrně 95 respondentů
 - **většinu kritérií tvoří měkká kritéria**
 - Global Competitiveness Report 2013-2014 – 112 kritérií, z toho 32 tvrdých (29 %) a 80 měkkých (71 %)
- hodnocení ekonomiky na základě každého dílčího kritéria → pořadí, umístění ekonomiky podle tohoto kritéria → dílčí pořadí (žebříčky) konkurenceschopnosti států
- agregace hodnocení ekonomik podle dílčích kritérií → souhrnná pořadí (žebříčky) konkurenceschopnosti států

Hodnocení konkurenceschopnosti států

Multikriteriální hodnocení konkurenceschopnosti ekonomik

- informace obsažené v žebříčcích konkurenceschopnosti států slouží:
 - vládám států jako vodítka při realizaci hospodářské politiky
 - investorům jako podklad při alokaci jejich investic
 - mezinárodním institucím a integračním celkům jako východisko pro hospodářskopolitická doporučení národním státům
- mezi respondenty hodnocení konkurenceschopnosti, jejichž názory utvářejí hodnoty měkkých kritérií, nejsou vlády, nýbrž ekonomové, investoři, manažeři a další představitelé podnikatelského sektoru
- z toho plyne, kdo je převážně spolutvůrcem a kdo převážně příjemcem výsledků hodnocení konkurenceschopnosti
- národní státy a jejich vlády přitom nemohou hodnocení konkurenceschopnosti ignorovat
- umístění země v žebříčcích konkurenceschopnosti je významné – je vizitkou její pověsti, kredibility, vstřícnosti k podnikatelskému sektoru či k zahraničním investorům
- proto státy soutěží o co nejlepší umístění v žebříčcích konkurenceschopnosti, tedy o co nejvyšší konkurenceschopnost
- vlády států jsou tak pod tlakem názorů a zájmů respondentů-hodnotitelů, jejichž hodnotící soudy vstupují do výsledků měření konkurenceschopnosti

Hodnocení konkurenceschopnosti států

Multikriteriální hodnocení konkurenceschopnosti ekonomik

- sledovaná dílčí kritéria konkurenceschopnosti jsou důležitá např. z hlediska fungování transnacionálních korporací, avšak z hlediska fungování ekonomiky jako celku jsou mnohdy tato kritéria navzájem rozporná, nekompatibilní
- vysoce konkurenceschopná je ta země, která:
 - má vzdělanou pracovní sílu, avšak zároveň pracovní sílu levnou
 - vykazuje nízké mzdy, flexibilní trh práce a nízkou míru sociální ochrany, avšak zároveň i sociální smír
 - má nízké daně a vysoké vládní výdaje na infrastrukturu, vzdělávání, výzkum a vývoj, avšak zároveň vyrovnané nebo přebytkové saldo veřejných rozpočtů a nízký veřejný dluh
- pro vlády národních států představuje řešení těchto vzájemně protichůdných požadavků často kvadraturu kruhu
- hospodářská politika realizovaná na tomto základě je pak mnohdy vnitřně rozporná, nekonzistentní a může vést k různým nerovnováhám a krizovým jevům v ekonomice
- je otázkou, nakolik může pod těmito vlivy formulovaná a prováděná hospodářská politika skutečně účinně vyřešit příčiny a důsledky krizí, jako je např. krize v eurozóně

Strategie konkurenceschopnosti EU

Lisabonská strategie (2000-2010)

Základní cíl:

- učinit z EU do roku 2010 nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomiku světa založenou na znalostech, schopnou dosahovat udržitelného ekonomického růstu, vytvářet početnější a lepší pracovní místa a zajišťovat větší sociální soudržnost

Priority:

- připravovat se na přechod k ekonomice a společnosti založené na znalostech, podporovat výzkum, vývoj a inovace, aby byly motorem evropského ekonomického růstu, vystupňovat strukturální reformy podporující konkurenceschopnost a inovace a dotvořit vnitřní trh, zvýšit výdaje na výzkum a vývoj v EU na 3 % HDP do roku 2010
- modernizovat evropský sociální model, investovat do lidských zdrojů a bojovat proti vyloučením, zvýšit v EU míru zaměstnanosti z počátečních 66 % k 70 % v roce 2010
- udržovat zdravý ekonomický výhled a možnost dosahování budoucího ekonomického růstu prostřednictvím vhodného mixu hospodářských politik

Strategie konkurenceschopnosti EU

Lisabonská strategie (2000-2010)

Výsledky:

- cíle Lisabonské strategie se nepodařilo naplnit, potíže s plněním cílů se objevovaly po celou dobu realizace Lisabonské strategie
- roční růst reálného HDP EU a eurozóny v letech 2001-2009
 - 2001-2005: 1-2 %
 - 2006-2007: 3 %
 - 2008: 0,4 %
 - 2009: -4,5 %
- míra zaměstnanosti v průměru EU v roce 2010
 - předpoklad Lisabonské strategie: 70 %
 - skutečnost: 68,5 %
- výdaje na výzkum a vývoj v průměru EU v roce 2010
 - předpoklad Lisabonské strategie: 3 % HDP
 - skutečnost: 2 % HDP
- navzdory realizaci Lisabonské strategie došlo spíše k prohloubení rozdílů v konkurenceschopnosti mezi členy EU, což se odráželo a odráží v odlišnostech ekonomického vývoje mezi různými státy eurozóny a přispělo ke vzniku dluhové a následné institucionální krize v eurozóně

Strategie konkurenceschopnosti EU

Hodnocení Lisabonské strategie (Evropská komise, 2010)

- Lisabonská strategie se nezaměřovala na kritické oblasti, které hrály zásadní roli při vzniku krize, jako je dohled nad finančními trhy, sledování a vyhodnocování systémového rizika na finančních trzích, vznik spekulativních bublin (například na trzích s nemovitostmi), konzumní způsob života spojený s nadměrným poskytováním úvěrů nebo nárůst schodků běžného účtu platební bilance
- makroekonomická nerovnováha a problémy s konkurenceschopností stály u vzniku krize a nebyly adekvátně řešeny v rámci rozpočtového a hospodářského dohledu v EU prováděného na základě Paktu stability a růstu a Lisabonské strategie
- eurozóna přispěla k udržení makroekonomické stability v období krize především v těch členských zemích, které i před krizí měly stabilnější a zdravější ekonomiky; země s většími ekonomickými nerovnováhami před krizí vnesly do eurozóny v době krize nežádoucí turbulence a problémy
- Lisabonská strategie podcenila význam vzájemné závislosti ekonomik členských zemí v úzce integrované eurozóně
- rozdíly v rozsahu a tempu provádění Lisabonské strategie mezi různými zeměmi měly podíl na vzniku pnutí uvnitř eurozóny
- při pohledu zpět na celé období realizace Lisabonské strategie je patrné, že svět prošel změnami, kterých bylo více a které proběhly jinak, než při vzniku Lisabonské strategie předvíдали analytici a tvůrci politik

Strategie konkurenceschopnosti EU

Strategie Evropa 2020 (2010-2020)

Základní cíl:

- stanovit vizi evropského sociálně tržního hospodářství pro 21. století

Priority:

- inteligentní růst, tj. rozvoj ekonomiky založené na znalostech a inovacích
- udržitelný růst, tj. podpora konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomiky méně náročné na zdroje
- růst podporující začlenění, tj. podpora ekonomiky s vysokou zaměstnaností a hospodářskou, sociální a územní soudržností

5 kvantifikovaných hlavních cílů (do roku 2020):

- zvýšit v průměru EU míru zaměstnanosti osob ve věku 20-64 let na 75 % (ze 68,5 % v roce 2010)
- zvýšit investice do výzkumu a vývoje na 3 % HDP EU
- snížit podíl dětí s předčasně ukončenou školní docházkou pod 10 % (z počátečních 15 %) a zvýšit podíl osob ve věku 30-34 let s dosaženým terciárním vzděláním na 40 % (ze 33,5 % v roce 2010)
- snížit počet obyvatel EU žijících pod vnitrostátní hranicí chudoby o 20 milionů, tj. o 25 %
- v oblasti energetiky a ochrany klimatu dosáhnout cíle 20-20-20, tj. snížit emise skleníkových plynů o 20 % nebo o 30 %, pokud pro to budou příznivé podmínky, zvýšit podíl obnovitelných zdrojů energie na konečné spotřebě energie na 20 % a zvýšit energetickou účinnost o 20 %

Strategie konkurenceschopnosti EU

Strategie Evropa 2020 (2010-2020)

Dosavadní výsledky:

- hrozí riziko nesplnění cílů strategie Evropa 2020
- nedochází ke sblížení úrovně konkurenceschopnosti zemí EU
- podíl osob ve věku 30-34 let s dosaženým terciárním vzděláním v průměru EU
 - 2010-2013: nárůst ze 33,5 % na necelých 37 %
 - cíl: 40 % v roce 2020
- míra zaměstnanosti v průměru EU
 - 2010-2012: stagnace na 68,5 %
 - cíl: 75 % v roce 2020
- výdaje na výzkum a vývoj v průměru EU
 - 2010-2012: nárůst ze 2 % HDP na 2,06 % HDP
 - cíl: 3 % HDP v roce 2020
- podíl obyvatel EU ohrožených chudobou
 - 2010-2012: nárůst z 23,7 % na 24,8 %
 - cíl: pokles o čtvrtinu do roku 2020
- cíl 20-20-20 v oblasti energetiky a ochrany klimatu – vyvolává kritiku a diskuse kvůli snižování konkurenceschopnosti průmyslové výroby ze zemí EU na globálním trhu

Rozdíly v konkurenceschopnosti mezi státy EU

- navzdory realizovaným strategiím konkurenceschopnosti EU se úrovně konkurenceschopnosti členských zemí EU nesbližují
- rozdíly v konkurenceschopnosti mezi státy EU naopak přetrvávají, nebo se dokonce prohlubují
- problémem je tento vývoj zejména uvnitř eurozóny
- přetrvávající a prohlubující se rozdíly v konkurenceschopnosti mezi zeměmi eurozóny → vznik makroekonomických nerovnováh uvnitř eurozóny, rozdíly v makroekonomickém vývoji mezi zeměmi měnové unie
- rozdíly v konkurenceschopnosti a z toho plynoucí makroekonomické nerovnováhy a rozdíly v makroekonomickém vývoji mezi státy eurozóny patří k základním příčinám vzniku dluhové a následné institucionální krize v eurozóně
- bez překonání nebo alespoň zmenšení rozdílů v konkurenceschopnosti mezi státy měnové unie není možné při současném institucionálním uspořádání eurozóny považovat krizi eurozóny za vyřešenou
- tato krize byla dosud přijatými opatřeními pouze utlumena, ale může se znovu v budoucnu plnou silou rozhořet

Rozdíly v konkurenceschopnosti mezi státy EU

Umístění vybraných zemí EU v celkovém pořadí konkurenceschopnosti států podle Global Competitiveness Index

	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014
Finsko	2.	2.	2.	6.	6.	6.	7.	4.	3.	3.
Německo	6.	6.	8.	5.	7.	7.	5.	6.	6.	4.
Nizozemsko	12.	11.	9.	10.	8.	10.	8.	7.	5.	8.
Rakousko	18.	15.	17.	15.	14.	17.	18.	19.	16.	16.
Belgie	19.	20.	20.	20.	19.	18.	19.	15.	17.	17.
Francie	17.	12.	18.	18.	16.	16.	15.	18.	21.	23.
Irsko	27.	21.	21.	22.	22.	25.	29.	29.	27.	28.
Estonsko	24.	26.	25.	27.	32.	35.	33.	33.	34.	32.
Španělsko	34.	28.	28.	29.	29.	33.	42.	36.	36.	35.
Česko	38.	29.	29.	33.	33.	31.	36.	38.	39.	46.
Itálie	56.	38.	42.	46.	49.	48.	48.	43.	42.	49.
Portugalsko	40.	31.	34.	40.	43.	43.	46.	45.	49.	51.
Lotyšsko	44.	39.	36.	45.	54.	68.	70.	64.	55.	52.
Kypr	52.	41.	46.	55.	40.	34.	40.	47.	58.	58.
Slovensko	41.	36.	37.	41.	46.	47.	60.	69.	71.	78.
Řecko	51.	47.	47.	65.	67.	71.	83.	90.	96.	91.

Rozdíly v konkurenceschopnosti mezi státy EU

HDP na obyvatele v paritě kupní síly ve vybraných zemích EU
(v %, EU-28 = 100 %)

	2008	2009	2010	2011	2012
Rakousko	125	126	127	129	130
Irsko	132	129	129	129	129
Nizozemsko	134	132	130	129	128
Německo	116	115	120	123	123
Belgie	116	118	121	120	120
Finsko	119	115	114	116	115
Francie	107	109	109	109	109
Itálie	104	104	103	102	101
Španělsko	104	103	99	96	96
Kypr	100	100	97	94	92
Česko	81	83	81	81	81
Slovensko	73	73	74	75	76
Portugalsko	78	80	80	77	76
Řecko	93	94	88	80	75
Estonsko	69	64	64	69	71
Lotyšsko	59	54	55	60	64

Rozdíly v konkurenceschopnosti mezi státy EU

Míra nezaměstnanosti ve vybraných zemích EU (v %)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Rakousko	3,8	4,8	4,4	4,2	4,3	4,9
Německo	7,5	7,8	7,1	5,9	5,5	5,3
Nizozemsko	3,1	3,7	4,5	4,4	5,3	6,7
Česko	4,4	6,7	7,3	6,7	7,0	7,0
Finsko	6,4	8,2	8,4	7,8	7,7	8,2
Belgie	7,0	7,9	8,3	7,2	7,6	8,4
Estonsko	5,5	13,5	16,7	12,3	10,0	8,6
Francie	7,5	9,1	9,3	9,2	9,8	10,3
Lotyšsko	7,7	17,5	19,5	16,2	15,0	11,9
Itálie	6,7	7,8	8,4	8,4	10,7	12,2
Irsko	6,4	12,0	13,9	14,7	14,7	13,1
Slovensko	9,6	12,1	14,5	13,7	14,0	14,2
Kypr	3,7	5,4	6,3	7,9	11,9	15,9
Portugalsko	8,5	10,6	12,0	12,9	15,9	16,5
Španělsko	11,3	18,0	20,1	21,7	25,0	26,4
Řecko	7,7	9,5	12,6	17,7	24,3	27,3

Rozdíly v konkurenceschopnosti mezi státy EU

Současná eurozóna s 18 členy

- sdružuje země s velmi rozdílnou ekonomickou úrovní a s velmi rozdílnou úrovní konkurenceschopnosti
- takto rozdílné země jsou svázány jednotnou měnou a jednotnou měnovou politikou

Předpoklad dlouhodobého udržení současné eurozóny s 18 členy

- zavedení vyrovnávacího mechanismu rozdílů v ekonomické úrovni a v úrovni konkurenceschopnosti mezi zeměmi eurozóny
 - federální fiskální politika pro země eurozóny
 - dostatečně silný federální rozpočet eurozóny (v rozsahu 10-20 % HDP)
- splnění tohoto předpokladu však není možné

Rozdíly v konkurenceschopnosti mezi státy EU

Fiskální federalizace eurozóny je neuskutečnitelná

- nelze zavést dostatečně silný federální rozpočet eurozóny
 - současný společný rozpočet EU má velikost 1 % HDP EU
 - snahy Evropské komise o jeho navýšení ztroskotaly na odmítavém stanovisku největších plátců do rozpočtu EU, zejména Německa
- nelze zavést společný dluhopis pro eurozónu
 - největším odpůrcem je Německo, protože emise takového dluhopisu by prodražila obsluhu německého vládního dluhu
 - ratingové agentury oznámily, že společnému dluhopisu pro eurozónu by daly rating té nejhorší země měnové unie (Řecka)

Rozdíly v konkurenceschopnosti mezi státy EU

Scénáře budoucího vývoje eurozóny

- vycházejí z předpokladu dlouhodobého přetrvávání rozdílů v konkurenceschopnosti mezi státy eurozóny a neuskutečnitelnosti fiskální federalizace eurozóny

Nejméně pravděpodobný scénář

- úplné překonání nebo vyřešení eurokrize

Podstatně pravděpodobnější scénáře

1. pokračování dosavadní cesty, tj. přijímání dílčích opatření k tlumení krize v eurozóně a střídání vyhrčenějších a tlumenějších fází krize měnové unie
2. odchod méně konkurenceschopných zemí z eurozóny, tedy zachování měnové unie při menším počtu členů s menšími rozdíly v ekonomické úrovni a v úrovni konkurenceschopnosti
3. odchod nejkonkurenceschopnějších zemí z eurozóny, což by ovšem znamenalo úplný rozpad měnové unie

Děkuji za pozornost